

ŠKOLNÉ NENÍ AKTUÁLNÍ

Univerzita Karlova přichází s vlastními změnami vysokoškolského zákona

Univerzita Karlova byla ze všech vysokých škol největším kritikem obsahu Bílé knihy terciárního vzdělávání (BKTV) i další návazné etapy, tedy podoby a průběhu příprav věcného záměru zákona, jímž by měl být nahrazen zákon o vysokých školách z roku 1998. Proslovalo se, že UK navíc připravuje vlastní verzi možných změn v našem terciárním sektoru; nejvíce se spekulovalo o takzvaném zápisném alias školném. Ano i tato oblast se v nedávno zveřejněném dokumentu univerzity objevuje, ovšem rozhodně nejde o její prioritu.

Školné nikoliv, ale v úvahu připadá zápisné

V zásadě se dá říci, že UK zvolila obdobnou strategii jako minulé vedení ministerstva školství. V BKTV se sice návrh na školné objevilo, ovšem tehdejší ministr Ondřej Liška jasně veřejně prohlásil, že jeho zavedení není v nejbližších letech aktuální. Nejdříve by se o takzvané odložené platbě za studium mohlo začít uvažovat až po zavedení nového systému sociální podpory pro studenty. Také UK školné úplně neodmítá, ovšem nepovažuje ho v současnosti za aktuální. Jinak řečeno, součástí nejbližší uvažované změny legislativy ošetřující terciární vzdělávání by se školné stát nemělo. Pokud by se však o nějaké variantě finanční spoluúčasti studentů mělo vůbec uvažovat, tak podle UK o zápisném.

Zápisné je navrhováno jako platba za vstup do nového semestru nebo jako poplatek pro následující ročník studia. Tento poplatek by se neměl týkat doktorandů a jeho roční výše by se měla pohybovat pod hranicí pěti tisíc korun. Výhodou zápisného je podle UK zejména jeho nízká administrativní náročnost. Experti univerzity vypočítali, že přínos zápisného by pro školu představoval zhruba sedmiprocentní navýšení finančních zdrojů určených na vzdělávací činnost.

UK chce též zrušit poplatek za další studium (nikoliv za delší – tím je myšleno neúměrné prodloužení jednoho studijního programu), a navíc nedoporučuje zavedení plateb za opravné termíny zkoušek.

Pětiletá smlouva mezi státem a VŠ

Jestliže školné je pro UK nyní okrajovým tématem, fenomén takzvaného kontraktového financování, jenž se také objevil v BKTV, je pro ni naopak prioritou. „Zavedme mezi státem a danou VŠ rámcovou smlouvu, která bude vycházet z dlouhodobých záměrů a která bude uzavírána na dobu pěti let a která popíše základní povinnosti jak státu, tak školy,“ komentuje návrh univerzity její kancléř TOMÁŠ JELÍNEK a vysvětluje důvody, které k takovému to postoji univerzitou vedou: „Přijímací řízení na VŠ jsou za dvěma a my ještě v tomto okamžiku ani v nejmenším netušíme, jaký bude financovatelný počet studentů ze strany České republiky pro kalendářní rok 2010, a nemáme tedy podle čeho si udělat představu o tom, jaké počty nových studentů bychom měli přijmout.“

Na základě vzájemného vyjednávání mezi danou VŠ a ministerstvem školství by pak státní se sebe vzal závazek financovat potřeby školy v oblasti vzdělávací činnosti. „Kdyby se této změny podařilo dosáhnout, mělo by to zásadní efekt jak pro činnost VŠ, tak i pro zkvalitnění nabídky studia – příprava atraktivnějších studijních programů, které by se tak daly dlouhodobě plánovat,“ dodává T. Jelínek.

Aby se z této smlouvy nestal jen možná politicky zajímavý, ale v právních rovinně nezávazný cár papíru, UK ve svém návrhu pamatuje i na stanovení pravidel postupu při nedodržování závazků a v nejzajímavějších případech podle

kancléře Jelínka nevylučuje ani soudní řešení.

Kromě odstranění zmiňovaného časového vakua ve financování vzdělávací činnosti UK navrhuje i zrušení systému koeficientů určených pro jednotlivé obory vysokoškolského studia, podle nichž se vypočítává výše finanční dotace na vzdělávací činnost.

O investicích by měla rozhodovat škola

Veřejné VŠ (VVŠ) však nemají problémy v oblasti svého financování jen při zajišťování vzdělávací činnosti, ale i ve sféře investic a při shánění peněz na výzkum a vývoj. (Financováním vědy se UK ve svém materiálu nezabývá, protože toto téma bylo nedávno aktuálně řešeno v zásadně novelizovaném zákoně o finanční podpoře výzkumu a vývoje z veřejných prostředků.)

UK navrhuje zrušení programového financování investiční činnosti VVŠ. Tyto školy v současné době dostávají každoročně jakési směrné číslo, které je informuje o tom, s kolika investičními prostředky mohou během dalších dvanácti měsíců počítat. Každou investiční akci musí ale pak ještě schvalovat stát, a to buď prostřednictvím ministerstva školství, nebo rezortu financí. „Nechme na VŠ, jestli za získanou dotací koupí nové mikroskopy, nebo přestaví posluchárnu,“ míní T. Jelínek. Autonomní investiční financování by se stalo součástí kontraktového financování.

UK také navrhuje zřízení takzvaného fondu inovačního transferu. Inovační transfer označuje využívání výsledků

vědy, výzkumu a vývoje ve veřejné, zejména pak průmyslové praxi. Konkrétně tento transfer představuje komercializaci poznatku a technologií, například patentů, zakládání samostatných podnikatelských subjektů nebo dlouhodobou výzkumnou či vývojovou spolupráci VŠ s firmami. Zdrojem nového fondu by byly zejména účelové dotace. Finanční prostředky do něj vložené by byly převoditelné z roku na rok.

Akreditovaly by se celé studijní oblasti

V BKTV byl také navržen princip změny způsobu akreditací, jenž by měl vést k jejich zjednodušení. K této filozofii se také přiklání UK.

Současný systém akreditování, tedy udělování státního oprávnění dané VŠ k vykonávání vzdělávací činnosti a udělování akademických titulů, je administrativně i časově velice náročný. „Stále jen akreditujeme a reakreditujeme studijní programy, což obnáší plno práce a velké množství papírů. Nabízí se však model, který by celý akreditační proces podstatně zjednodušil,“ říká T. Jelínek.

Model vychází z předpokladu, že škola by byla mnohem důsledněji a lépe než doposud kontrolována v tom, zda dostatečně kvalitně plní své povinnosti. Tento systém průběžného hodnocení by pak měl Akreditační komisi umožnit, aby již nemusela udělovat akreditaci na každý studijní program zvlášť, ale rozhodovala by o akreditaci celé vzdělávací oblasti. Na VŠ by pak již bylo, jaké programy by realizovala a v jaké podobě.

„Stávající systém akreditací neobstojí při podrobnějším pohledu na právní základy, na nichž je vytvořen. Řada pravidel by měla být legislativně ošetřena. A když už ne na úrovni zákona, tak alespoň prováděcími předpisy nebo obecně závaznými předpisy. Nyní jsou tyto postupy řešeny například metodickými pokyny, které však nemají žádný normativní význam,“ tvrdí kancléř UK.

Konec létajících profesorů

Speciální kapitolou problému akreditací – a tím i zajišťování kvality na našich VŠ je fenomén nadměrně pracovní zainterесovaných akademických pracovníků, pro něž se zažilo lidové označení létající profesori či také turboprofesoři.

Legislativa v současné době umožňuje, aby jeden akademický pracovník teoreticky garantoval neomezený počet studijních programů na jakémkoliv množství VŠ. Daný studijní program (podle nového akreditačního modelu studijní oblast) bude mít ale přesně stanovený počet výlučných garantů. Tato výlučnost by jednoduše spočívala v tom, že takovýto docent či profesor by kromě jím vybrané studijní oblasti již nesměl garantovat žádnou další na jakémkoliv VŠ v České republice. Garant musí také být na dané VŠ zaměstnán na plný úvazek. „Tato změna by měla zásadní

vliv na to, aby již tak rychle nepřibývaly stále nové malé a nepříliš kvalitní soukromé VŠ a vůbec by obecně pozitivně ovlivnila kvalitu na našich VŠ,“ analyzuje T. Jelínek.

Odborné VŠ nástupcem některých VOŠ

Dokument UK zabývající se reformou terciárního systému předložila naše největší a nejstarší univerzita veřejnosti ve dvou materiálech: jeden je jakýmsi pracovním návrhem legislativních změn, druhý je poměrně podrobnou analýzou vysokoškolské problematiky s rozбором různých variant. Nejen ostatní VŠ, ale široká veřejnost byla vyzvána k diskuzi nad těmito texty, a to do konce července.

UK se také zabývá tématem podrobnějšího rozčlenění či diverzifikace VŠ. „Z hlediska UK jde o zásadní záležitost, protože v evropském kontextu je UK významnou výzkumnou univerzitou. Je proto nutné, aby tuto úroveň zachovala a rozvíjela ji. Není to možné bez toho, aby tato její role byla odlišena od některých dalších poskytovatelů vysokoškolského vzdělávání,“ podotkl VÁCLAV HAMPL, rektor UK.

Zatímco ve své analýze UK spíše jen popisuje stávající situaci v členění systému a nenavrhuje konkrétní řešení (pointou rozboru je závěr, že legislativa by regionálním VŠ neměla rigidně předepisovat jejich vnitřní strukturu), v návrhu zabývající se změnami v zákoně univerzita přichází se statutem takzvané odborné VŠ. Jde de facto o vytvoření legislativního rámce pro současné VOŠ, z nichž by se část mohla do těchto prakticky zaměřených VŠ bakalářského nebo i magisterského typu transformovat.

Současný systém řízení je vyhovující

To, co UK nejvíce na Bílé knize kritizovala, potažmo to odmítala, je kardinální změna systému správy a samosprávy VVŠ. Připomeňme, že autoři BKTV či ministerstvo školství chtěli prosadit posílení úlohy správních rad na VŠ, které by byly pod kontrolou takzvané rady pro terciární vzdělávání. Správní rada by rozhodovala o osobě rektora, čímž pádem akademický senát by ho již nevolil.

„V analýze dat, zejména těch z UK, jsme nezjistili žádné závažné indikátory toho, že by bylo potřeba nějakým zásadním způsobem měnit stávající model řízení,“ uvádí STANISLAV ŠTECH, prorektor UK pro rozvoj a pokračuje: „Ano, demokratické řízení univerzit je pomalé a souvisí s ním celá řada problémů, ale stále to je v západním civilizaciálním okruhu model, v němž jsou obsaženy základní principy, které dělájí univerzitu univerzitou. Manažerský model řízení, využívaný především v USA, je úspěšný tam, kde díky odlivu mozků z jiných zemí není nutné tolik investovat

do přípravy lidí v pregraduálním studiu a do základního výzkumu. Pak zůstávají finanční prostředky na investice do aplikovaného výzkumu, inovačního transferu a do spolupráce s velkými firmami. To ale neznamená, že profesně orientovaná škola by i v naší zemi nemohla být efektivně manažersky spravována.“

Po tomto vysvětlení je tedy přirozené, že UK nepovažuje za potřebné provádět nějaké systémové změny. „Nijak zvlášť neřešíme, jakým způsobem by měly být změněny správní rady nebo akademické senáty, protože se domníváme, že současný systém je v zásadě funkční,“ doplňuje S. Stech.

K určitým, byť relativně kosmetickým změnám by přesto v oblasti univerzitní správy a samosprávy mělo podle UK dojít. Tyto změny souvisejí zejména se zavedením rámcové smlouvy mezi MŠMT a školou. Tak například správní rada na návrh rektora dává souhlas s uzavřením rámcové smlouvy a schvaluje zásady tvorby rozpočtu, stanovuje mu mzdu (dnes o výši rektorova platu rozhoduje ministr školství) a navrhuje nové členy správní rady. Také akademický senát se zabývá návrhem rámcové smlouvy předložené rektorem a schvaluje ho. Stejný postup platí i pro rozpočet VŠ.

Novela ano, nový zákon ne

Přestože změn stávajícího vysokoškolského zákona navrhuje UK řadu, není podle jejích zástupců potřeba přijímat normu zcela novou. Všechny zamýšlené úpravy je prý docela dobře možné provést rozsáhlou novelou.

„Zákon o VŠ sice prodělal několik novelizací, nicméně dá se o něm tvrdit, že narozdíl od mnoha jiných zákonů není stále ještě zapleaven nesmyslnými poslanceckými novelami a přílepkami, a tvoří proto relativně konzistentní a použitelný celek. I z tohoto důvodu necitíme potřebu tento zákon rušit a nahrazovat ho nějakým úplně novým zákonem. A pokud nám ministerstvo školství říká, že je potřebný kvůli začlenění VOŠ do systému, nepovažujeme tento důvod za dostatečný pro nahrazení stávajícího zákona,“ sděluje T. Jelínek.

Největší komplikací VVŠ však UK ani žádná z dalších škol řešit nemůže, a tím je nedostatek finančních prostředků.

„Základním problémem je zásadní změna přístupu státu k financování VŠ. Dnes již nejde jen o navýšení finančních prostředků, ale o zastavení a obrácení trendu snižování objemu peněz určených VŠ,“ upozorňuje prorektor Stech a ještě zdůrazňuje: „Není pravdou, že české VVŠ nedokáží získat dostatek finančních prostředků z jiných zdrojů než ze státního rozpočtu. Vlastní příjmy českých univerzit činí v průměru dvacet procent z jejich celkových zdrojů.“